

Cuviosul Ioan de la Valaam

Uită-te în inima ta

*Biografia și scrisorile
cuviosului Ioan*

Traducere din limba rusă:

Cristea Florentina

EDITURA EGYMENIȚA

2017

Cuprins

Biografia schiegumenului Ioan	5
Scrisori către Elena Axelevna Armfelt	15
Scrisori către felurite persoane	155
Scrisori către Marta Platonovna Neiglik	155
Scrisori către roaba lui Dumnezeu H.	160
Scrisori către Galina Heis	170
Scrisori către roaba lui Dumnezeu Claudia	173
Scrisori către roaba lui Dumnezeu Platonida	191
Scrisori către roaba lui Dumnezeu N.	196
Scrisori către un arhimandrit	212
Scrisori către cinstitul N.	218
Scrisoare către părintele N.	234
Scrisori către felurite persoane	236
Articole și scrisori din diferiți ani	271
Despre rugăciune	271
Despre Biserica din Rusia	272
Uneltirile diavolești	275
Roadele duhovnicești	278
Darurile harice	278
Despre citirea Evangheliei	279
Despre păcatul osândirii	280
Despre gânduri	282
Cercetarea gândurilor	283

Respect pentru oameni și cărți

„Călugăre, cercetează-te pe tine”	285
Despre mândrie și smerenie	287
Izbăvirea de obiceiul cel rău	289
Despre Sfânta Evanghelie	290
Tâlcuirea parabolei despre iconomul cel necredincios	293
Datoria noastră	293
Despre înșelare	294
Despre Preasfânta Născătoare de Dumnezeu	299
Despre Sfintele lui Hristos Taine	305
Gândurile mele	306

Biografia schiegumenului Ioan

Se știe foarte puțin despre copilăria celui ce va deveni *starețul Ioan de la Valaam*, Ivan Alekseevici Alekseev.

S-a născut la 26 februarie 1873, în provincia Tver, în Rusia. Vechi iobagi eliberați, părinții lui sunt țărani. Fiind credincioși, fac împreună cu copiii lor (trei băieți și o fată) numeroase pelerinaje la marile locașuri spirituale, cum ar fi Mănăstirea Sfântul Iosif de la Volokolamsk.

Foarte curând, micul Ivan este atras de religie. Citește cu pasiune opusculă despre Viețile Sfinților, cumpărate cu câteva copeici. Începând de la 13 ani pleacă în pelerinaje cu un prieten, mai ales în pustnicia marelui ascet, Sfântul Nil Sorsky (1433-1508). Dar, cum necesitățile economice obligă, Ivan este forțat să-și părăsească satul natal pentru a se alătura fratelui său mai mare, care-și deschisese o cârciumă la Sankt-Petersburg.

„Barman”, și-a făcut timp de trei ani ucenicia de viitor mângâietor de suflete. De dimineață până seara, omenirea își desfășoară în fața ochilor lui spectacolul tragic și lipsit de menajamente al mărețiilor și mizeriilor ei, al bucuriilor și suferințelor ei. Prin întâlnirea zilnică cu oameni simpli, bețiivi sau tâlhari de tot felul, Ivan învață să rabde, să compătimizească și să nu judece pe celălalt.

Caracterul profund existențial și comun al învățăturii sale își trage cu siguranță de aici rădăcinile. Însă această viață lumească nu-l atrage. Ivan își dorește altceva. Dumnezeu îl cheamă dinlăuntrul ființei sale. Se hotărăște să devină călugăr. La 16 ani intră la renumită Mănăstire Valaam. Foarte repede este trimis la Schitul Sfântul Gherman, eficient în agricultură și în creșterea animalelor.

Patru ani mai târziu este chemat să-și satisfacă serviciul militar: 48 de luni într-un batalion de carabinieri! După eliberare, Ivan se întoarce în satul natal. Însă el știe unde îi este locul, adevărata sa patrie. Așa cum va scrie mai târziu: „Idea de a rămâne în lume nu mi-a trecut niciodată prin minte”.

La 28 mai 1901, Ivan se întoarce definitiv la Mănăstirea Valaam. Culme a nenorocului, este trimis într-o dependență urbană a mănăstirii, în portul Sankt-Petersburg. O ascultare care, după cum va spune, i-a făcut mai mult rău decât bine. Căci grupul mic de călugări instalat în capitală este însărcinat îndeosebi cu gestiunea treburilor între oraș și mănăstire. Ivan își petrece zilele străbătând orașul. Peste tot nu vede decât mândrie, agitație, goană după bani, patimi exacerbate. Nefericit, pricepe sensul profund al vanității și al caracterului efemer al lucrurilor lumii acesteia. Este tuns călugăr în 1910 și primește numele de Iachint.

După mai multe cereri, Iachint primește îngăduința să se întoarcă la Mănăstirea Valaam. Însărcinările și ascultările se succed. În 1915 este trimis la Schitul Sfântul Ioan Botezătorul. O mare binecu-

vântare, tainic nădăjduită. Fiindcă locul acesta, o insulă stâncoasă, este o veritabilă școală de stareți, de părinți înaintați în viața duhovnicească. Programul zilnic este auster după puterile fiecăruia, posturile deosebit de aspre: niciodată lapte, brânză, ouă sau pește și foarte rar ulei. Femeilor, bineînțeles, le este interzis accesul.

Dar Iachint nu are răgazul să se așeze. După șase ani de viață aproape pustnicească, este chemat de ierarhia Bisericii să ia conducerea Mănăstirii Sfântul Trifon de la Petsam, înființată în secolul al XVI-lea în nordul îndepărtat al Rusiei. O „onoare” care îl apasă și care, mai ales, îl uimește mult. De ce el, un simplu călugăr, a fost ales, în vreme ce comunitatea de la Mănăstirea Valaam, consolidată de cei 500 de membri, are nu mai puțin de 75 de ieromonahi și 35 de diaconi? Dar nu are de ales. Trebuie să se supună. Timid din fire, se simte foarte liniștit. Evenimentele se precipită. În cincisprezece zile este pe rând hirotonit diacon, preot și, în sfârșit, pe data de 19 octombrie 1921, egumen. Are două săptămâni pentru a învăța să officieze Sfânta Liturghie și pentru a se pregăti de lungă sa călătorie spre Oceanul Arctic.

Contrar obiceiurilor, părintele Iachint renunță să-și compună dinainte o predică cu ocazia întronizării sale. Cu atât mai rău pentru zeloșii protocolului, ai pompei și ai retoricii ecleziastice! Decide, pur și simplu, „să-și lase inima să vorbească”. El cere cu umilință fraților noi să-l ajute, să-i ierte greșelile și stângăciile pe care le-ar putea comite în exercitarea funcțiilor.

Respect pentru oameni și cărți

„Esențialul, spune el, este să ne străduim că pa- cea și înțelegerea să domnească între noi”.

Centru cultural înfloritor și bastion prosper al credinței ortodoxe în nord la începutul acestui secol, Mănăstirea Sfântul Trifon, pe care o moștenește pă- rintele Iachint este în plină decadentă. Primul război mondial a lipsit-o de viață, cucerirea independenței finlandeze (1919-1920), separând-o de Rusia, i-a dis- trus forțele vitale, esențiale pentru înnoirea ei. În do- uăzeci de ani, comunitatea a scăzut de la 200 la 20 de membri. Mai grav însă, nivelul spiritual al călugări- lor, care merg rar la biserică și nu-i citesc pe Sfinții Părinți, este foarte scăzut. Părintele Iachint va face tot posibilul pentru a-l redresa. Însă el nu are decât o dorință: să se întoarcă cât mai curând la Mănăstirea Valaam. Cu inima plină de nostalgie, el va trebui to- tuși să rămână vreo zece ani în nord.

În primăvara anului 1932, părintele Iachint este, în sfârșit, eliberat din funcțiile sale. Poate reve- ni la Mănăstirea Valaam. La întoarcerea sa, primeș- te schima mare și numele de Ioan, echivalentul ru- sescului Ivan, prenumele său de botez. Se stabilește la Schitul Sfântul Ioan Botezătorul și devine pust- nic. Iubește această viață simplă, solitară, ritmată de post și de lungi privegheri, închinată rugăciunii neîntrerupte pentru mântuirea sufletului său și a lumii întregi. Însă, cu anii, viața pe insulă devine din ce în ce mai dificilă. Numărul schimnicilor sca- de văzând cu ochii. Începând cu sfârșitul anilor '30, părintele Ioan trebuie să revină la mănăstirea prin- cipală, pentru a-și petrece iarna.

El are drept sarcină să-l asiste pe duhovnicul mănăstirii și să slujească. În 1938, devine părintele duhovnicesc al comunității, dar și al numeroșilor vizitatori și prieteni ai mănăstirii. Renumită în întreaga lume, situată pe teritoriul controlat de Finlanda după cucerirea independenței (1919-1920), Mănăstirea Valaam era atunci un loc important de pelerinaj, mai ales pentru emigranții ruși și pentru finlandezi.

Dar roata istoriei se întoarce încă o dată și totul se schimbă în iarna lui 1938. Reluând ofensiva, U.R.S.S.-ul invadează o parte a Finlandei. În ciuda unei rezistențe eroice, finlandezii cedează Carelia – bastion al Ortodoxiei, unde se găsește Mănăstirea Valaam – și o parte din Laponia. Călugării de la Valaam sunt constrânși la exil. Părăsesc malurile lacului Ladoga pentru a ajunge în centrul Finlandei, regiunea Heinavesi.

Găsind o icoană a Sfântului Serghie și a Sfântului Gherasim – fondatorii Valaamului – într-o fermă de vânzare, ei văd un semn al Providenței și se instalează aici. Insula de pace și singurătate, pierdută într-o regiune de păduri și lacuri greu accesibilă, se naște Mănăstirea Noua Valaam. Dacă peisajul este superb, condițiile de existență sunt foarte aspre. Locurile de cazare nu ajung să găzduiască cei 150 de membri ai comunității. La Vechiul Valaam, fiecare călugăr avea chilia lui. Aici, sunt uneori cinci în aceeași cameră și unii dorm pe podea.

În fapt, este mai puțin o renaștere decât o decadență pe care mănăstirea o trăiește. Comunitatea îmbătrânește primejdios și novicii, foarte rari, nu

Respect pentru oameni și cărți

sunt îndeajuns pentru a reînnoi forțele. La începutul anilor '40, din 127 de călugări 71 au între 70 și 84 de ani, 49 între 60 și 70 și doar 7 mai puțin de 60 de ani! Pentru părintele Ioan, nu mai încape îndoială: profeția episcopului Ignatie Briancianinov despre călugăriii timpurilor din urmă este pe cale de a se împlini.

În octombrie 1947, egumenul de la Mănăstirea Valaam moare și părintele Ioan este chemat să-i urmeze. O cruce pe care nu și-o dorește, dar pe care este gata să o poarte din ascultare, cu ajutorul fraților și al rugăciunilor lor. Din fericire pentru el, invocând motive canonice, episcopul de Kuopio respinge alegerea făcută de mănăstire. Spre ușurarea părintelui Ioan, un alt călugăr este ales.

Încă de pe atunci, starețul își va împărți timpul între munca câmpului și în pădure, celebrarea slujbelor, spovedanii și bogata sa corespondență cu fiii săi duhovnicești. Atât cât va fi în putere și până la sfârșitul vieții, el va scrie scrisori și felicitări de Crăciun și de Paști. Adesea, după cum povestește Arhimandritul Pantelimon, el mai trimitea și pâini sfințite, medicamente făcute la mănăstire, obiecte personale, cum ar fi ceasul său de buzunar.

Ne-ar putea mira faptul că părintele Ioan vorbește așa de des de hrană în scrisorile sale. Aceasta din cauză că la Valaam condițiile de viață erau mai mult decât rudimentare. Aproape inumane. După război, foametea pusese stăpânire pe țară. Bătrâni, la capătul puterilor, mulți călugări încetau să se mai lupte. Neglijate, spațiile în comun deveneau de ne suportat. Infirmeria era prada gunoaielor și mirosu-

Respect pentru oameni și cărți

rilor pestilențiale, bucătăria și trapeza erau invadate de gândaci așa de numeroși, încât erau găsiți și în supă. Uneori, prin milostenia unei pensiuni sau a unor donatori externi, călugării, întocmai ca și părintele Ioan, preferau să mănânce în chilia lor.

Viața nu era aspră doar la nivelul material. Era și la cel comunitar. Așa că mănăstirea, cu trecerea anilor, semăna tot mai mult cu un ospiciu. Ne putem imagina viața starețului Ioan în mijlocul acestor bătrâni dintre care unii își pierdeau memoria, surzeau, înțelegeau totul pe dos, îi furau bastonul și lucrurile, bârfeau egumenul, acuzându-l că psalmodiază ca un docher, scuipeau în față pe femeia ce spăla rufele, fugeau, treceau clandestin granița ru-sească în speranța de a ajunge la Vechiul Valaam și ajungeau în închisoare.

Toate acestea, fără a număra și certurile interne dintre călugării nostalgiei ai Vechiului Valaam și pragmaticii dornici de a-și termina zilele în Noul Valaam, disputele între partizanii calendarului iulian folosit de Patriarhia din Moscova, și adepții calendarului gregorian adoptat de Biserica Finlandeză – luptele interne erau prilejuite și de probleme de jurisdicție și conflictele între Biserica Finlandei – subordonată Patriarhiei de la Constantinopol din 1923 și preocupată de independența ei – și Patriarhia de la Moscova, dornică de a lua iarăși la sânul său vechea sa dioceză și de a se reuni, fără autorizația episcopatului finlandez, cu Mănăstirea Valaam. Între cele două biserici nu va exista comuniune până în 1957.

Respect pentru oameni și cărți

Înțelegem de ce, în aceste condiții, starețul Ioan se plânge de mai multe ori că nu are pe nimeni la mănăstire cu care să vorbească despre viața duhovnicească. Dar, în ciuda tuturor condițiilor, el va păstra întotdeauna o atitudine foarte înțeleaptă și echilibrată, mulțumindu-se să repete:

„În general, orice se poate întâmpla în viață”.

Duhovnic oficial al mănăstirii, recunoscut ca fiind un adevărat stareț, Părintele Ioan de la Valaam va rămâne până la capăt fidel exigentelor vieții de obște. În loc să se retragă în chilia sa, el se străduiește din ascultare să asiste la slujbe, să lucreze cu ceilalți. Însă anii trec și simte cum flacăra vieții sale se stinge puțin câte puțin.

Moartea călugărilor bătrâni sporește în jurul lui și-și petrece din ce în ce mai mult timp în cimitir, în 1956, întorcându-se de la o înmormântare, notează într-unui din carnețele sale:

„În curând, foarte curând, trupul meu pământesc se va odihni într-unul din aceste cosciuge, vă coborî într-o groapă rece și va fi acoperit de nisip. Se va face o moviliță pe vârful mormântului și se va înfige în ea o cruce. Poate vreun suflet milostiv îmi va scrie numele pe o placă. Înalți Părinți care rămâneți în această viață, vă rog, când veți veni la mormântul meu, rugați-vă pentru sufletul meu cel păcătos!”

În scrisorile și în carnețele sale, aluziile la propria sa moarte vor deveni din ce în ce mai frecvente. Sentimentele exprimate sunt multiple, schimbătoare. Dorința de a trăi: „M-am privit în oglindă. (...) Ochii și obrajii îmi sunt zbârciți. Dar, lucru

Respect pentru oameni și cărți

minunat, mintea îmi este încă puternică și viguroasă” (24 ianuarie 1957).

Luciditatea: „Cu toate că mă simt foarte bine în trupul meu (...), a venit timpul să merg către cealaltă viață, cea veșnică și fără de sfârșit” (13 aprilie 1957).

Spaima sfântă: „Când mă gândesc la viața veșnică, sufletul îmi este cuprins de spaimă. Este o mare taină. (...) În general, este ușor să privești pe cineva murind, dar când vine vremea să mori tu însuși, cât de greu este să suporti vederea înfricoșătoare a veșniciei! Este absolut înspăimântător, pentru că noi nu știm nimic din ceea ce este dincolo” (17 noiembrie 1957 și 12 ianuarie 1958).

În sfârșit, acceptarea: „Chiar dacă încercăm să ne economisim forțele, nu vom putea scăpa legii morții. (...) Oamenii se deosebesc prin maniera de a muri. Pentru unii este greu, pentru alții ușor; aceasta depinde de ce dă Dumnezeu fiecăruia dintre noi” (5 februarie 1958).

În zorii zilei de 6 iunie 1958, novicele Andrei, comisionarul mănăstirii, îl găsește pe Părintele Ioan, șezând pe pat, încovoiat. Își dăduse sufletul Domnului. Unul dintre apropiații săi va scrie:

„Înmormântarea lui a fost liniștită, simplă, modestă – așa cum îi plăceau lui lucrurile să fie, și așa cum a fost el însuși toată viața”.